

Berta Cáccamo. Triple recorrido

En diálogo con *In & Out*, de Patricia Dauder

14.09 - 03.11..23

En 1989, Berta Cáccamo (Vigo, 1963-2018) realiza una pintura de grandes dimensiones y líneas elementales – *Triple recorrido* – con la que del algún modo concluye una primera etapa de incursión plena en la pintura. Aquellas obras iniciales se configuraban como cartografías plenas de signos, líneas, geometrías elementales y algunos elementos vagamente reconocibles, organizados desde una gramática más escritural que propiamente pictórica. Ya durante su etapa formativa en la Escuela de Sant Jordi en Barcelona, Cáccamo se siente más cerca del orden compositivo y esencialista de Hernández Pijuan, que de las poéticas líricas o matéricas de la abstracción catalana. La pintura es para la artista gallega un ámbito de investigación en torno al espacio y al vacío, una idea básica que desde aquellos momentos iniciales va a ser principio rector a lo largo de toda su carrera. En aquel conjunto inicial de telas y papeles, parece darse una representación del mundo a través de líneas y trazos cromáticos que en ocasiones dan lugar a formas simbólicas de enigmático circuito y que se nos antojan pertenecientes a una cultura primitiva o en extinción. *Triple recorrido* es una pintura-manifiesto, abierta y decidida, que reta al vacío y a cualquier tentación narrativa.

Ese mismo año, a finales de 1989, Berta Cáccamo se instala en París y desde allí viaja por diferentes países para conocer de cerca la pintura europea, y especialmente la alemana, estudiando la pervivencia de la vanguardia constructivista, neoplasticista y suprematista en la generación de pintores de los años sesenta y setenta como Blinky Palermo. Constata de nuevo que la pintura es indisociable de una concepción espacial y que sus límites trascienden la estricta superficie pintada. De la generación de artistas franceses del Nuevo Reduccionismo o del Support-surface, se entusiasma con el uso desprejuiciado de otros materiales y tejidos como soporte para el ejercicio pictórico, entendiendo estos como determinantes y no subsidiarios de la gestualidad autoral. Desde estas resonancias y aprendizajes, Cáccamo trabaja incansablemente en su estudio parisino de Pantin. Sus cuadros y papeles de estos años iniciales de los noventa transmiten una madurez inaudita en una artista tan joven: en las pinturas, el negro se impone mediante formas fluidas y rotundas a la vez, mientras que el blanco ya no constituye un fondo sino un campo cromático pleno e iluminador. En sus papeles exquisitos realizados con tinta china aún pervive la gramática de sus trabajos iniciales, aunque ahora las pequeñas configuraciones formales establecen dinámicas compositivas propias con las irregularidades del papel y también con su materialidad.

Para esta exposición en Ana Mas Projects, la selección de pinturas y papeles alude a esta condición esencialista fundada en los años noventa y que se prolonga en obras y momentos posteriores. Los trazos pictóricos que observamos en la superficie de cuadros y papeles proceden de un espacio exterior y penetran con energía en el territorio visible de la representación. Así sucede con una pintura de 2003, *Calzoa*, en la que el soporte es una manta doméstica de líneas azules horizontales a las cuales se incorpora un nuevo recorrido firme y acompasado de sucesivos trazos pictóricos. Al igual que sucede con los trabajos sobre papel, la acción pictórica ha de entenderse desde una exterioridad que pasa, como en un tránsito, por el espacio codificado y delimitado de las obras, rebasándolo a modo de estelas fugaces y cuestionando así nuestras capacidades ópticas y mentales. De este modo, la práctica de Berta Cáccamo se mueve entre un ámbito de percepción macro, cósmica, pero también alude a los flujos internos del cuerpo y sus movimientos líquidos, sanguíneos.

Este proyecto recoge también una colaboración entre la artista Patricia Dauder y Berta Cáccamo. Dauder, quien ya había escrito un texto personal y emotivo sobre la artista gallega para la publicación *Horas Felices* (Patio Herreriano, 2022), ha seleccionado uno de sus trabajos fotográficos, *In & Out* (2016) para establecer un diálogo con una serie de seis papeles de Cáccamo del año 2013. Sorprende la coincidencia entre estas fotografías de archivo -tomadas desde los años noventa y que representan espacios interiores, domésticos, al lado de paisajes y espacios exteriores- con las propias imágenes registradas en los archivos de Berta Cáccamo. En ambos casos se da una política de la mirada coincidente: poner el ojo en ámbitos de aparente irrelevancia, pero de intensa transmisión poética y finalmente configuradora para los trabajos de ambas artistas. A partir de la proyección de estas imágenes de Dauder, los papeles de Cáccamo aparecen, interfieren y se disuelven a modo de constelaciones pictóricas. Una obra de colaboración íntima que enfatiza las ideas de proceso y de fragmentación, pero también la capacidad política del arte para generar nuevos y transformadores modos de ver y pensar.

Juan de Nieves
Comisario

Berta Cáccamo (Vigo, España, 1963 - 2018) fue una pintora abstracta y conceptual española vinculada a la corriente renovadora del grupo Atlántica. Su estilo se caracteriza por el uso e la figuración y la abstracción, los tonos ocres y negros y la utilización de manchas y estructuras geométricas.

Entre sus exposiciones individuales destacan: "Horas felices" (Museo Patio Herreriano, Valladolid, 2022) y "Enteiramente pintado: rexistros dun percorrido vital" (Pazo Torrado, Cambados, 2019) ambas comisariadas por Juan de Nieves; "Expansión ensayo" comisariada por David Barro (CGAC, 2017); y "Verquidos" comisariada por Miquel Mont (Casa da parra, Santiago de Compostela, 2014).

Su obra también ha sido incluida en importantes exposiciones colectivas como "Insistir en el mateix, tornar sobre una presència suggerida" EACC, Castelló, 2019 comisariada por Ángel Calvo Ulloa; o "Dibujos Germinales", Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía, Madrid, 1998.

A lo largo de su carrera recibió numerosos premios y reconocimientos como el Eixo Atlántico, del Foro Atlántico de Arte Contemporáneo (1996) o el Premio da Cultura Galega, concedido por la Junta de Galicia (2017). Su obra forma parte de colecciones institucionales como la Colección Fundación la Caixa de Barcelona, el Centro Gallego de Arte Contemporáneo de Santiago de Compostela, la Colección Banco de España de Madrid, la Fundación María José Jove o la Colección AENA.

Agradecemos la colaboración de Pepe Cáccamo y el Legado de Berta Cáccamo.

Berta Cáccamo. Triple recorrido (*Triple recorregut*)

En diàleg amb *In & Out*, de Patricia Dauder

14.09 - 03.11..23

El 1989, Berta Cáccamo (Vigo, 1963-2018) realitza una pintura de grans dimensions i línies elementals – Triple recorrido – amb què d'alguna manera conclou una primera etapa d'incursió plena en la pintura. Aquelles obres inicials es configuraven com cartografies plenes de signes, línies, geometries elementals i alguns elements vagament reconeixibles, organitzats des d'una gramàtica més escriptural que no pas pròpiament pictòrica. Ja durant la seva etapa formativa a l'Escola de Belles Arts Sant Jordi a Barcelona, Cáccamo se sent més a prop de l'ordre compostitiu i essencialista d'Hernández Pijuan que de les poètiques líriques o matèriques de l'abstracció catalana. La pintura és per l'artista gallega un àmbit d'investigació entorn l'espai i el buit, una idea bàsica que des d'aquells moments inicials va ser principi rector de tota la seva carrera. En aquell conjunt inicial de teles i papers, sembla donar-se una representació del món a través de línies i traços cromàtics que en ocasions donen formes simbòliques d'enigmàtic circuit i que se'ns antulla pertanyents a una cultura primitiva o en extinció. Triple recorrido és una pintura-manifest, oberta i decidida, que repta al buit i a qualsevol temptació narrativa.

Aquell mateix any, a finals de 1989, Berta Cáccamo s'instal·la a París i des d'allà viatja per diferents països per conèixer de prop la pintura europea, i especialment l'alemanya, estudiant la pervivència de l'avantguarda constructivista, neoplasticista i suprematista en la generació de pintors dels anys seixanta i setanta com Blinky Palermo. Constata de nou que la pintura és indissociable d'una concepció espacial i que els seus límits transcendeixen l'estricta superfície pintada. De la generació d'artistes francesos del Nou Reduccionisme o del Support-surface, s'entusiasma amb l'ús sense prejudicis d'altres materials i teixits com a suport per l'exercici pictòric, entenent aquests com determinants i no com a subsidiaris de la gestualitat autoral. Des d'aquestes ressonàncies i aprenentatges, Cáccamo treballa incansablement al seu estudi parisenc de Pantin. Els seus quadres i papers d'aquests anys inicials dels noranta transmeten una maduresa inaudita en una artista tan jove: a les pintures, el negre s'imposa mitjançant formes fluides i rotundes alhora, mentre que el blanc ja no constitueix un fons sinó un camp cromàtic ple i il·luminador. Als seus papers exquisits realitzats amb tinta xinesa encara hi perviu la gramàtica de les seves obres inicials, encara que ara les petites configuracions formals estableixen dinàmiques compostives pròpies amb les irregularitats del paper i també amb la seva materialitat.

Per a aquesta exposició a Ana Mas Projects, la selecció de pintures i papers al·ludeix a aquesta condició essencialista fundada als anys noranta i que es prolonga en obres i moments posteriors. Els traços pictòrics que observem a la superfície de quadres i papers procedeixen d'un espai exterior i penetren amb energia al territori visible de la representació. Així succeeix amb una pintura de 2003, Calzoa, en què el suport és una manta domèstica de línies blaves horitzontals a les quals s'incorpora un nou recorregut ferm i compassat de successius traços pictòrics. Com també succeeix amb les obres sobre paper, l'acció pictòrica s'ha d'entendre des d'una exterioritat que passa, com en un trànsit, per l'espai codificat i delimitat de les obres, depassant-lo a mode d'estela fugaç i qüestionant així les nostres capacitats òptiques i mentals. D'aquesta manera, la pràctica de Berta Cáccamo es mou entre un àmbit de percepció macro, còsmic, però també al·ludeix als fluxos interns del cos i els moviments líquids, sanguinis.

Aquest projecte recull també una col·laboració entre l'artista Patricia Dauder i Berta Cáccamo. Dauder, qui ja havia escrit un text personal i emotiu sobre l'artista gallega per la publicació *Horas Felices* (Patio Herreriano, 2022), ha seleccionat un dels seus treballs fotogràfics, *In & Out* (2016) per establir un diàleg amb una sèrie de sis papers de Cáccamo de l'any 2013. Sorprèn la coincidència entre aquestes fotografies d'arxiu – fetes entre els anys noranta i que representen espais interiors, domèstics, al costat de paisatges i espais exteriors – amb les pròpies imatges registrades als arxius de Berta Cáccamo. En ambdós casos es dona una política de la mirada coincident: posar l'ull en àmbits d'aparent irrellevància, però d'intensa transmissió poètica i finalment configuradora per les obres d'ambdues artistes. A partir de la projecció d'aquestes imatges de Dauder, els papers de Cáccamo apareixen, interfereixen i es dissolen a mode de constel·lacions pictòriques. Una obra de col·laboració íntima que emfatitza les idees de procés i de fragmentació, però també la capacitat política de l'art per generar noves i transformadores maneres de veure i pensar.

Juan de Nieves
Comissari

Berta Cáccamo (Vigo, Espanya, 1963-2018) va ser una pintora abstracta i conceptual espanyola vinculada al corrent renovador del grup Atlàntic. El seu estil es caracteritza per l'ús de la figuració i l'abstracció, els tons ocres i negres i la utilització de taques i estructures geomètriques.

Entre les seves exposicions individuals destaquen: "Hores felices" (Museo Patio Herreriano, Valladolid, 2022) i "Enteiramente pintado: rexistros dun percorregut vital" (Pazo Torrado, Cambados, 2019) ambdues comissariades per Juan de Nieves; "Expansión ensayo" comissariada per David Barro (CGAC, 2017); i "Verquidos" comissariada per Miquel Mont (Casa da parra, Santiago de Compostela, 2014).

La seva obra també ha estat inclosa en importants exposicions col·lectives com "Insistir-hi, tornar sobre una presència suggerida" EACC, Castelló, 2019 comissariada per Ángel Calvo Ulloa; o "Dibujos Germinales", Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia, Madrid, 1998.

Al llarg de la seva carrera va rebre diversos premis i reconeixements com l'Eixo Atlàntic, el Fòrum Atlàntic d'Art Contemporani (1996) o el Premi da Cultura Galega, concedit per la Junta de Galícia (2017). La seva obra forma part de col·leccions institucionals com ara la Col·lecció Fundació la Caixa de Barcelona, el Centre Gallec d'Art Contemporani de Santiago de Compostela, la Col·lecció Banc d'Espanya de Madrid, la Fundació María José Jove o la Col·lecció AENA.

Agraïm la col·laboració de Pepe Cáccamo i el Legado de Berta Cáccamo.

Berta Cáccamo. Triple recorrido (*Triple tour*)

In dialogue with *In & Out* by Patricia Dauder

14.09 - 03.11..23

When, in 1989, Berta Cáccamo (Vigo, 1963-2018) created a picture of large dimensions and elementary lines – Triple recorrido [Triple Journey] – she was, in a way, closing an initial stage of full engagement with painting. Her early works were like cartographies rich in signs, lines, elementary geometries and certain vaguely recognisable elements, organised according to a grammar more scriptural than strictly pictorial. Even during her formative period at the Sant Jordi Art School in Barcelona, Cáccamo had felt closer to the compositional and essentialist order of Hernández Pijuan than to the lyrical or material poetics of Catalan abstraction. For this Galician artist, painting is a place to research into space and the void. This is a basic idea formed during those early times which would be a guiding principle throughout her career. Her initial works on canvas and paper seem to represent the world through lines and strokes of colour that at times create enigmatic symbolic forms which might, it appears to us, belong to a primitive or extinct culture. Triple recorrido is a manifesto-painting, open and decided, which challenges the void and any temptation towards narrative.

Towards the end of that same year, 1989, Berta Cáccamo moved to Paris, visiting several countries to gain a first-hand understanding of European painting, particularly German, studying the survival of the constructivist, suprematist and neoplastic avant-gardes among the generation of painters from the nineteen-sixties and seventies, such as Blinky Palermo. Once more, she became convinced that painting is indissociable from a spatial conception and that its boundaries transcend the painted surface as such. She revelled in the nonchalant use of other materials and fabrics as the support for painting that she found among the French artists of New Reductionism or Supports/Surfaces, seeing these as determinants and not subsidiary to the artist's gestural approach. Exploring these resonances and learnings, Cáccamo worked tirelessly in her studio in Pantin, Paris. The paintings and works on paper from her early years in the nineties suggest a maturity practically unheard of in such a young artist: in the paintings, black stands out in fluid yet emphatic forms, while white is not mere background but becomes a full, illuminating chromatic field. We still find the language of her earlier period in her exquisite India ink on paper works, although now her smaller formal configurations establish their own compositional dynamics with the irregularities and materiality of the paper.

The selection of works on canvas and paper made for this exhibition at Ana Mas Projects alludes to this essentialist nature, which goes back to the nineties and continues in later works and periods in the artist's career. The painterly strokes that we observe on the surface of canvas and paper emerge from an external space to energetically penetrate the visible territory of representation. This is the case of the painting *Calzoa* (2003): the support is a domestic blanket of horizontal blue lines to which a new, firm, rhythmic pattern of successive pictorial strokes has been added. Like the works on paper, the painterly action should be interpreted from an exteriority that passes, as if in transit, through the codified and delimited space of the works, bursting out of it like shooting stars to question our optical and mental capabilities. In this way, Berta Cáccamo's practice suggests a "macro", cosmic, sphere of perception, while also alluding to the internal flows of the body and its liquid, sanguineous movements.

The show also includes a collaboration between Berta Cáccamo and the artist Patricia Dauder. Dauder, who wrote a personal and emotive article on the Galician artist for the exhibition *Horas Felices* (Patio Herreriano, 2022), has selected one of her photographic works, *In & Out* (2016) to establish a dialogue with a series of six works on paper by Cáccamo dating to 2013. There is a surprising affinity between these archive photographs – taken since the 1990s and representing interior, domestic spaces alongside landscapes and exteriors – and the images conserved in Berta Cáccamo's own archives. In both cases, the use of the gaze is similar: both artists set their eye on apparently irrelevant fields, which nevertheless are intensely poetic and ultimately shape their work. Amid the projection of these images by Dauder, Cáccamo's own works on paper appear, interfere and dissolve like painterly constellations. The result is an intimate collaborative work that emphasises not only ideas of process and fragmentation, but also the political capacity of art to generate transformative new ways of seeing and thinking.

Juan de Nieves
Curator

Berta Cáccamo (Vigo, Spain, 1963 - 2018) was a Spanish abstract and conceptual painter linked to the renewal current of the Atlántica group. Her style is characterized by the use of figuration and abstraction, ochre and black tones and the use of spots and geometric structures.

Among her individual exhibitions, the following stand out: “Horas felices” (Museo Patio Herreriano, Valladolid, 2022) and “Enteiramente pintado: rexistros dun percorrido vital” (Pazo Torrado, Cambados, 2019), both curated by Juan de Nieves; “Expansión ensayo” curated by David Barro (CGAC, 2017); and “Verquidos” curated by Miquel Mont (Casa da parra, Santiago de Compostela, 2014).

Her work has also been included in important collective exhibitions such as “Insistir en el mateix, tornar sobre una presència suggerida” EACC, Castelló, 2019 curated by Ángel Calvo Ulloa; or “Dibujos Germinales”, Reina Sofía National Art Center Museum, Madrid, 1998.

Throughout her career she received numerous awards and recognitions such as the Eixo Atlántico, from the Atlantic Forum of Contemporary Art (1996) or the Premio da Cultura Galega, granted by the Junta de Galicia (2017). Her work is part of institutional collections such as the Fundación la Caixa Collection in Barcelona, the Galician Center for Contemporary Art in Santiago de Compostela, the Banco de España Collection in Madrid, the María José Jove Foundation or the AENA Collection.

We are thankful for the collaboration of Pepe Cáccamo and the Berta Cáccamo's Estate.